

Jens Nilsson, vice ordförande i Reves och kommunstyrelsens ordförande i Östersund

Uppvuxen i Gävle. Blev aktiv där som tonåring. I slutet på 60-talet gjordes en satsning på fritidsgårdar. SSU tog strid och ifrågasatte att kommunen skulle ta över och driva även fritidsgårdar. De skulle vara föreningsdrivna.

Utgångspunkten för Jens politiska engagemang är en människosyn – Jens tror på människan. Det är grunden för det politiska arbetet.

Sedan flyttade Jens till Karlskoga och gick fritidsledarlinjen på folkhögskola. Jobbade på fritidsgårdar. En kväll gick den sista pingisbollen sönder. Då sa en av grabbarna ”det är din uppgift, du är anställd av kommunen”. Vad är vi på väg att göra med en ung generation som bara ställer krav, tänkte Jens.

Dessa är bra exempel från Jens liv och på det som Jens stött på och som gjort honom övertygad om att det är människan som går först. Han säger det ibland till sin kommundirektör, att kom ihåg det, att människorna kom först. Sedan kom kommunen.

I mitten på 70-talet skrev Olof Palme och Ingvar Karlsson en bok där de skrev att det finns en risk, när vi bygger det socialdemokratiska samhället, att människor blir passiva.

Huvudinriktningen var ursprungligen att folkrörelserna skulle vara grunden. Sedan röstades det bort.

Jens flyttade till Jämtland och var med och startade Kooperativ utveckling i Jämtlands län. Flyttade ut verksamheten som tidigare funnits på universitetet till denna ekonomiska förening, där universitet, kommun med flera var medlemmar. Jämtland är ett väldigt starkt nykooperativt län sedan dess. Ett motiv till att gå den här vägen var att den partipolitiska vägen var alltför omständlig att gå igenom. Som Gorbatsjov sa – står man framför en mur kan det vara enklare att gå runt den än att försöka ta sig över den eller under den.

Man uppvaktade den dåvarande borgerliga regeringen och sökte 300 000 för att starta Swedish Institute for Social Economy. Ansökan beviljades, men institutet har hela tiden legat inom ramen för befintliga organisationer, aldrig stått på egna ben. Men namnet var etablerat.

EU-medlemskapet skapade möjligheter att vara med och skapa det nya Europa. Det förde med sig två viktiga fördelar – den regionala nivån skulle få större betydelse (positiv trend) och den sociala ekonomin skulle kunna stärkas.

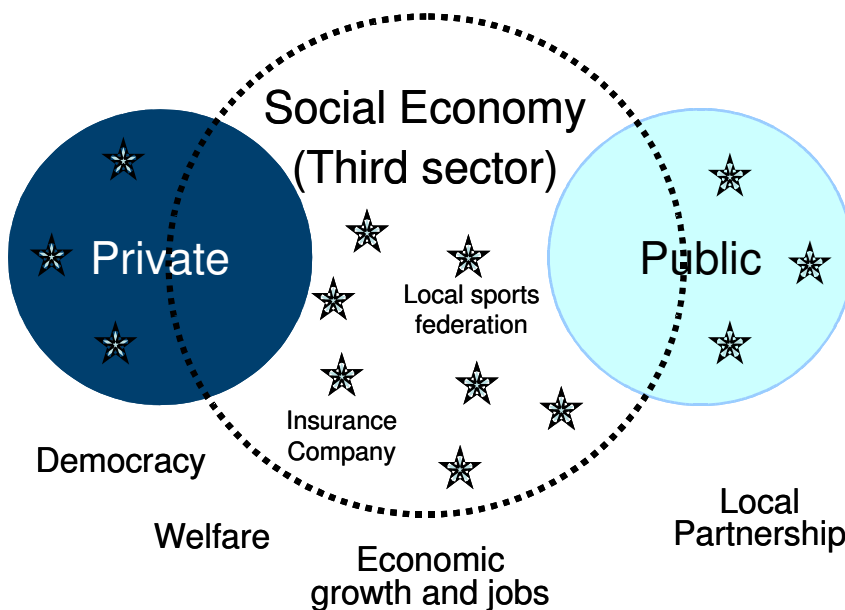
Under denna resa på 90-talet var Jens också aktiv på partikongressen. Motioner om den sociala ekonomin föreslog att man skulle formulera en politik för detta. De behandlades lite trevligt men styvmoderligt. Göran Persson tyckte att vi inte kunde använda ett begrepp som ingen visste vad det var. Därför blev det en renässans för folkrörelsetanken istället.

Vi har av tradition byggt på välfärdssamhället, med en stark välfärdsstat, starka kommuner och en stark offentlig sektor. Därmed hamnade vi i den situation som Palme och Carlsson befarade tidigare.

Fick in begreppet att social ekonomi kan få betydelse för regional utveckling i glesbygd – och etablerade då begreppet i socialdemokratins programskrifter 2001.

Har blivit ifrågasatt för att öppna upp för privatiseringar och riskera urholka det starka välfärdssamhället. Men när man ser att det får negativa effekter så måste man göra något – så att människor blir mer delaktiga och får mer makt över sin vardag.

Den sociala ekonomin kan beskrivas med ringar.

Där den sociala ekonomin finns mellan och delvis går in i den privata och den offentliga sektorn.

1996 hölls ett möte i en region i Italien som blev grunden för bildandet av organisationen Reves.

Margareta Winberg tillsatte en grupp i regeringen som skulle definiera ”den tredje sektorn” i svensk ekonomi. Den presenterades i en rapport 1999. Enligt definitionen handlar den sociala ekonomin om allt, från stora organisationer till små föreningar, som inte kan definieras in i någon av de två andra sektorerna. Det är en stor sektor, och den snabbast växande i hela Europa.

Människorna utgör kittet i denna sektor. De finns där och de är medlemmar, mer eller mindre aktiva. I offentlig sektor finns politiker och anställda. I privata sektorn finns det ägare, med vinsten och sig själva som huvudmål. I den tredje sektorn är människorna målet.

Ju starkare den sektorn är, desto bättre samhälle har vi. Ju större gemenskap, ju större förutsättningar för tillväxt och ju starkare demokrati vi har. Om människor är aktiva, själva förfogar över redskapen, tar ett ansvar och så vidare – så har vi den främsta garantin för demokratin.

Den demokratiska skolningen, som vi många gånger har tappat bort, finns i den här sektorn. Här fostras demokratiska människor, oavsett om man kommer in som vuxen eller som barn.

Om den sektorn är stark så minskar i och för sig det politiska utrymmet, men å andra sidan så skapar den en rekryteringsgrund för de politiska partierna, för den parlamentariska demokratin.

Ju starkare social ekonomi, desto bättre välfärd. Kvalitén i välfärden blir bättre. Det finns exempel på äldrevårdskooperativ i Jämtland som ger de äldre en omvårdnad som har en ytterligare dimension jämfört med kommunens egen verksamhet. En ideell dimension, en närhetsdimension. Det är inte en anonym organisation man överlämnar sina äldre till, utan man är med själv. Man får en starkare social verksamhet, en starkare social kontakt. Och det är kvalitet.

Det kostar inte mer än något annat, men väljer man den här formen så får man det gratis. Människor vill engagera sig.

Den sociala ekonomin är också bra för tillväxten. Det finns gott om vetenskapliga studier som ger belägg för detta. En stark social ekonomisk sektor är också bra för den ekonomiska utvecklingen i övrigt.

Föräldrakooperativet i Hunge, som har funnits i 25 år, har lett till en utvecklingskedja där fler och andra ekonomiska föreningar har bildats för att ytterligare bidra till byns utveckling och i förlängningen till utvecklingen av företagandet. Aktiva i föreningen blir också aktiva i att bilda privata företag.

Var går gränserna mellan sektorerna? Det finns egentligen ingen knivstark gräns. I Strömsund finns ett exempel där kvinnor gick samman och bildade en ekonomisk förening för att klara ekonomiska tjänster åt sig själva – marknadsföring, försäljning, ekonomihantering och så vidare. Ett gäng privata företagare som bildar en ekonomisk förening – det är en del av den sociala ekonomin. Det är något positivt som sker när människor samarbetar – låt oss vara nöjda med det.

En del företag är delägda – kommunen kan äga en tredjedel, näringslivet en tredjedel och fotbollsföreningarna en tredjedel. I detta kan det uppstå bekymmer, för det finns ingen lagstiftning som är anpassad till detta. Lagen ser bara två sektorer. Därför måste vi fundera på hur vi ska bygga ett solidariskt samhälle med den här sektorn som huvuddel. Att utveckla ett samhälle tillsammans förutsätter att man samarbetar – att alla behövs.

95% av alla företag är enfamiljsföretag. Finns inga jobb där man bor så startar man ett företag och jobbar där. Det finns också konstellationer där människor kombinerar olika typer av jobb – i det egna företaget och i kommunen eller något annat privat företag.

Reves – ett europeiskt nätverk som bygger på lokala partnerskap mellan lokala myndigheter och lokala sociala ekonomiska organisationer. Nätverket har 98 medlemmar från 50 territorier i 16 europeiska länder.

Det tydligaste exemplet på att man kan få kämpa länge för att få med sig en partner är Berlin. Där fanns det ett exempel på verksamheter som kunde definieras in i den sociala ekonomin. Först efter 5 år beslutade Region Berlin att gå med i nätverket. Landstinget i Örebro är medlemmar och L&sek är medlemmar.

Vad gör nätverket?

- Det är en non-profit-organisation.
- Startades 1996.
- Det enda nätverket som är blandat, som består av både föreningar, företag, kommuner och regioner. Därför har det fått en särskild status inom EU.

Reves har en vision. Ett europeiskt nätverk av territorier som bygger på partnerskap mellan lokala myndigheter och sociala ekonomiorganisationer som utvecklar eller vill utveckla politik för att stödja social och solidariskt baserad ekonomi för ett rättvist, inkluderande, deltagande och ansvarstagande samhälle; ett nätverk av social innovation i termer av metoder och procedurer baserade på samarbete och delade förmågor hos medlemmarna och deras territorier.

Denna vision är under ständig revidering, men grunden är i princip densamma.

Kunskapslyftet som idé går som en löpeld genom europa. I Frankrike har man uttryckt att ”vi ska följa den svenska modellen”. Kunskapen om den har kanaliserats genom det här nätverket.

Om man ska bygga ett välfärdssamhälle måste man göra det tillsammans med människor och människorna måste delta i byggandet. Vi måste bli mycket bättre på att driva på detta.

Lagen om offentlig upphandling är ett problem. Den är bra för att upphandla kommunala tjänster, men den är inte bra om man har till huvuduppgift att ta tillvara människors egen kraft. Att bedriva äldreomsorg i Hoting är inte som vilken vara som helst. Om människorna i Hoting vill driva sin äldreomsorg så borde vi få skriva ett kontrakt med dem, men det får vi inte. Det måste upphandlas i konkurrens.

Lite civil olydnad kanske behövs ibland. Vi har som uppgift, som kommunala politiker, att tangera gränserna i verkligheten, så får man anpassa lagarna därefter. Tror man på det här, att den här sektorn är stark och att man vill stimulera den, då måste man väl få göra det.

Ett starkt civilsamhälle där vi har ett partnerskap mellan de olika sektorerna, där vi skapar utrymme för det samarbetet, det ger ett bättre samhälle.

De allra bästa exemplen där det skapas dynamik i vad vi gör, är när vi har kommunala tjänstemän som går armkrok med aktörer i den tredje sektorn. Det finns sådana exempel och de ger en ekonomi som tar sociala hänsyn. Sedan kan den ekonomin samverka med den rent privata och den rent offentliga.

Samtal.

Fråga

Du pratar om lagen om offentlig upphandling i SKL – vad sa dom?

Jens

Det blev en politisk kompromiss som handlar om att man måste ta tillvara på människor.

Det är inte bara en fråga om mångfald och utförare, det måste finnas ett mänskligt perspektiv. Juristerna förstår inte poängen, de ser inte hur det skulle gå till att förändra lagen efter verkligheten.

Fråga

Bra att höra att det finns ett stort intresse för den nordiska modellen från Reves sida, men vilka idéer kan vi ta del av?

Jens:

Vi har upphandlat 25% av äldrevården i Östersund, vart ska vi åka om vi vill ha fler kooperativ? Italien är ett intressant föredöme i det här avseendet. De har byggt en stor välfärdssektor som bygger på den här idén, och det beror på att de inte har någon statlig eller regional förvaltning som fungerar. Storbritannien är ett annat exempel, som också fungerar annorlunda. Där finns många spännande exempel.

Fråga

Regeringen håller på med ett arbete om spelregler för den ideella sektorn. Hur kommer det in i den sociala ekonomin?

Jens

Det är viktigt att jobba med spelregler. Här har vi en roll som lokala och regionala politiker. Vi har en annan roll. Ibland ska vi upphandla tjänster. Då gäller det att upphandla på ett sätt som gör att de ideella organisationerna kan vara med. Vissa ser upphandlingen som ett sätt att få ner kostnaden, inget annat. Andra ser upphandlingen som ett sätt att gynna små kooperativ.

Fråga

Vad säger facket om den ideella sektorn blir för stor? Finns risk att det försvinner arbetstillfällena?

Jens

Den diskussionen har vi också haft genom åren. Det som fick saker och ting att vända var Lillemor Arvidsson, som tog initiativ i kommunal som gick ut på att jobb ska utföras, oavsett vem som är huvudman. Det lättade upp diskussionen. Sedan finns faran att komma in på frivilligarbetarnas roll där man utnyttjar människor som gör frivilligt arbete som någon annan skulle få betalt för. Vi får akta oss så att inte vi blir exploatörer av människors engagemang.

Här hamnar Jens ofta i diskussion med kristdemokrater, som ser frivilliginsatser som ett sätt att ersätta betalt arbete.

Kanadensarna för nu den mest spännande diskussionen i de här frågorna, där de tydligt markerar att vår modell är något helt annat än den amerikanska modellen med välgörenhet. Det tar man avstånd ifrån. Den sociala ekonomin ska behandlas som en stark ekonomisk sektor, inte som välgörenhet. För om man hamnar i välgörenhet, då blir det farligt.

Kanadas modell är mer ett synsätt som innebär att företagen i den sociala sektorn är företag av människor, växande företag, som

Det finns en rapport från Vinnova som beskriver dessa sektorer på ett tydligt sätt.

Fråga

Det finns två tendenser hos nuvarande regeringen. Dels om avdragsrätt, men också inom NUTEK om att skapa ett arbete kring detta. Här gäller det att medverka och spela korten rätt, annars är det inte säkert att det blir bra.

Jens

Flera organisationer är aktiva i detta med inspel.

Fråga

Det finns också kommunala frivilliga, att kommuner rekryterar volontärer. Hur ser du på det?

Jens

Jag brukar varna för det. Ibland funkar det bra. Men det är förstås så att deras verksamhet gör att färre behöver hemtjänst. Då kan man hamna i fällan att ideella krafter utnyttjas.

Väldigt mycket mer av sociala företag i den sociala sektorn måste tuffa till sig och bli starka företag. Om den politiska viljan blir starkare och inser att den här sektorn är bra för samhället så måste också företagen bli starkare och tuffare i att ställa krav i relation till politiken.

Sedan har det etablerade kooperationen inte gjort sitt jobb. Att den egna organisationen är stark räcker inte. De Italienska erfarenheterna fascinerar. I Turin finns en federation där alla kooperativa företag är med och ger sitt överskott till en fond som används till att skapa nya företag inom sektorn så att man stärker nya företag.

Det som NUTEK gör är viktigt, men det är ännu viktigare vad som görs inom sektorn. Tänk om HSB, Konsum, Milko osv satsar på att stärka den egna sektorn så att den blir starkare. Det har aldrig gjorts tidigare. Det är inte säkert att man blir starkare av stöd från den offentliga sektorn.

Fråga

”I konsum tänker man inte, där handlar man”. Många av de företag vi startar vill inte kännas vid att hamna i en sektor. De tänker på sitt och gör sitt. Att tala social ekonomi med den etablerade kooperationen ger ingen respons alls. Vem definierar ut vem i vilken sektor?

Jens:

Beskrivningen som gjordes –99 duger. Sedan finns det företag inom sektorn som har en annan självbild. Folksam ser sig själva som ett försäkringsbolag jämte andra.

Fråga

På 70-talet fanns ingen skattelagstiftning som passade kooperationen – man fick definiera om sig till vilket storföretag som helst. Det kan ha förändrat självbilden. Hur ser det ut i andra länder? Har man en annan lagstiftning där?

Jens

I Italien har man det. Italienarna är kritiska till hur lagen om offentlig upphandling ska definieras. Den sydeuropeiska modellen bygger på starka federationer. I Frankrike sköter medlemsägda försäkringsbolag hela trygghetssystemet. Om allt går bra kommer vi att exportera ett tänk och kombinera det med det gottaste från övriga europa, som får in individens delaktighet i systemen. Hur får vi individen att engagera sig i sjukvårdssystemet? Många använder det, men det finns inget utrymme för engagemang.

Det nationella försäkringssystemet borde organiseras om till medlemsförsäkringar. Så som det var från början. Som innebär att individen har ett ansvar i systemet. Utöver en nationell lagstiftning ska det finnas regionala tillämpningar.

Det går att kombinera dessa system, men hur vi ska omvandla systemen måste styras av målet att människan ska bli mer delaktig och ansvarig i systemen.

Ingen övertygar mig om att vi har byggt färdigt samhället och systemen – utan vi måste hela tiden förbättra.

Är det så att vi kastar ut barnet med barnvattnet? Den diskussionen står socialdemokratien inför nu. Då får man akta sig för att inte gå i fällor – så att man inte tar en modell från ett annat land och bara köper den rakt av.

Fråga

Det finns ändå en stor skillnad mellan om man är med i en förening därför att man tjänar på det eller om man är engagerad ideellt i en politisk förening eller en kyrka. Har svårt att se hur ideella organisationer tar betalt för att sälja sina tjänster.

Jens

Håller med. Man måste ha båda delarna. Man kan inte bygga en förening på arbetsmarknadsåtgärder som är tillfälliga, beroende på vilken politik som gäller. Då måste man ta ställning till om man ska arbeta helt ideellt eller om man ska vara med i upphandlingar.

Allt inom sektorn kan inte antingen vara det ena eller det andra. Hela idén bygger på att man kombinerar professionellt arbete med ideellt engagemang. Föreningarna ska inte luras att göra jobbet för billigt. ”Under det här beloppet gör vi det inte”.

Det är den som betalar som bestämmer vad som ska göras, men föreningen bestämmer vilket som är det lägsta priset.

Fråga

Apropå vad NUTEK planerar. Vi kanske borde bjuda in dem till Örebro och ha en diskussion.

Jens

Bra idé.

Fråga

Jämtland är Sveriges kooperationstätaste län. Hur kommer det sig?

Jens

Det är ett glest län. Norra och södra jämtland ligger väldigt långt ifrån varandra. Människor bor väldigt utspritt. För att få detta att fungera måste man samarbeta. Däri ligger grunden. För att kunna bo kvar här och leva här så måste vi hjälpas åt.

När strukturomvandlingen genomfördes blev det svårare och svårare och den kommunala servicen klarade inte av uppgiften. Då uppstod den sociala ekonomin som alternativ.

Fråga

Hur är påverkan mot högskolor och universitet? Utbildningar är ju uppbyggda kring den klassiska uppdelningen mellan privat och offentligt. Den sociala ekonomin har ingen plats i detta. Hur ska vi få förståelse för den här verkligheten?

Jens

Det finns säkert erfarenheter i Örebro av diskussioner med universitetet. I Östersund har man försökt utveckla nätverk för att påverka forskningen. Det går att bygga relationer med universitet genom nätverk. Socialt ansvariga territorier är ett ämne som har varit föremål för nätverksbyggande, till exempel med universitetet i Messina. Men i Sverige skulle man kunna få status för att bygga ett svenskt nationellt arbete. För att det ska få genomslag måste det göras på nationell nivå och då måste det initieras av redan etablerade europeiska nätverk.

”Hur kan den framtida arbetsmarknaden se ut?” – det är en klok fråga att utgå ifrån. Största genomslaget har förmodligen SKL.

Fråga

Det är ganska omöjligt att få en förändring av upphandlingsreglerna. Varför stå på huvudet mot den muren? Bättre gå in på de kriterier som ska styra ett upphandlingsförfarande. Ta fram fler kriterier som fångar in de mer sofistikerade, kvalitativa dimensioner som det handlar om i detta.

Jens

Jag har slutat slagits mot den muren. Vad vi måste göra lokalt är att formulera krav på kvalitet. Om juristerna säger att det inte är möjligt kan man lägga sig precis på gränsen. Ställer man sociala krav i full enighet, och använder sig av europaparlamentets definition, inte bara den svenska, så kan man komma ganska långt.

I reves-nätverket har Italienarna lyft diskussionen. De har tidigare haft en gräddfil, men måste nu anpassa sig. Det kan leda till goda förändringar.

Fråga

Kan man som kooperativ eller ideell förening komma runt lagstiftningen?

Jens

Jag tänker mer på hur jag som kommunpolitiker kan komma runt. I Östersund lade man ner konsumentvägledningen, men samtidigt hade man bestämt sig för att ett kooperativ med tjejer som gått konsumentverkets utbildning skulle få uppdraget istället. I upphandlingskriterierna betonades att det företag som skulle få uppdraget också skulle fylla en social funktion.

Fråga

Det är mycket, det där med upphandling. Men allt måste ju inte handlas upp. Kommunala tjänstemän lever i tron att allt måste handlas upp. Till exempel finns föräldrakooperativa daghem och skolor. Hur utformar man en sådan upphandling? Det går inte.

Sociala företag – att göra upphandlingar med sociala kriterier. Sådana företag startas ofta av personer som står långt ifrån arbetsmarknaden. Kan man inte skriva in sådana sociala kriterier i upphandlingen?

Vilket företag som helst kan lägga ett sådant anbud, för varje företag kan anställa vem man vill.

Jens

Har inget att invända mot detta.

Fråga

Det lokala partnerskapet med byalag och liknande. Det gäller att skapa rätt förutsättningar för personerna i byarna att ta det här ansvaret. Många upplever att det är svårt att få det stöd man behöver. Det skulle behövas bättre styrmedel. Dessa styrmedel är ofta svåra att komma åt. Många ger en klapp på axeln, men det är svårt att få något riktigt gensvar.

Jens

Ni har ju erfarenheter i L&SEK-sammanhang på många saker som man kan göra politik av. Det är viktigt. Sedan kan det vara för lite pengar, men om man får stöd nationellt så blir det mer. Vi gör regionala utvecklingsstrategier som ska mötas av en nationell och en europeisk politik. Hur ska den lokala mänskliga infrastrukturen stödjas?

Om man ska anta nya styrdokument i kommunen eller landstinget – hur förankrar man det hos medborgarna? I Lid bildades bykontoret i Lid. Där är alla med – individer, småföretag och föreningar. Så när kommunens folk ska ha dialog med medborgarna så kontaktas bykontoret i Lid. Skapas ett forum i varje by i Östersund så kan kommunen lova att ge stöd åt dem och den vägen driva på en sådan utveckling.

Men sedan måste man hela tiden uppfostra förvaltningarna i att föra dialog med medborgarna. Hur skapar man en infrastruktur för dialog?

Fråga

Hur säkrar man transparensen i takt med att det kommer fler och fler utförare? Vilka mekanismer behöver byggas in för att säkra insynen?

Jens

Det där håller SKL på med jättemycket. Hur ska vi som betalar skattemedel kunna följa upp kvalitén osv. Vi måste ju ha insyn som skattebetalare. Och garantier för kvalitet och långsiktighet. På vissa håll är man beredd att lämna ut biståndsbeslut på entreprenad och då är man ute på en farlig väg.

Sedan kan man ha två olika system, som till exempel inom skolområdet, där friskolorna får tillstånd från staten och lokaler från kommunerna. Men vem granskar kvaliteten? Ansvaret måste vara tydligt uppdelat. Utförare agerar på uppdrag av politikerna. Idag är det kaos i dessa system.

Eva

Detta var den första av en lång serie föreläsningar som ska pågå under hela 2008, vars syfte är att sprida ljus över landet om vad som händer i den här sektorn. Vi vill ta till oss kunskaper och erfarenheter för att ta fram ett program som vi kan arbeta med i Örebro län för att utveckla den här sektorn.